

Foto : Hugo Willock

Bont zandoogje (*Pararge aegeria*)

Maar al te vaak hebben we slecht nieuws te melden als het over onze dagvlinders gaat, maar het verhaal van het Bont zandoogje ruikt naar succes. Ooit kwam deze vlinder alleen maar voor in bossen en langs bosranden, maar de voorbije jaren wist hij zich ook blijvend te vestigen in meer open milieus met beperkte bosaspecten, zoals tuinen en agrarisch gebied met houtkanten. De aanwezigheid van voldoende beschutting onder bomen en struiken en de juiste grassoorten als voedsel voor de rupsen zijn de belangrijkste vereisten waaraan het leefgebied moet voldoen.

Ogen op de rug

Net als bij de overige zandoogjes worden de vleugels van deze bonte verschijning gekenmerkt door een rij van zwarte oogjes met witte kern, die op de buitenrand van de vleugels liggen. De functie van deze extra ogen wordt duidelijker naarmate het vliegseizoen vordert. Er vliegen dan steeds meer vlinders rond met gehavende vleugels. Dat is het werk van vogels die de ogen als ideaal mikpunt zagen om hun prooi bij de kop te grijpen. Alleen liggen deze oogjes op de vleugelrand en worden er geen vitale organen geraakt bij de vogelaanval. Ook andere vlinders gebruiken oogvlekken om hun belagers te misleiden. De grote pauwogen van de Daggauwoog bijvoorbeeld kunnen heel

bedreigend overkomen als ze plots worden getoond. Enkele seconden aarzeling bij de vijand geeft de vlinder een mogelijkheid om te ontsnappen.

Camouflagepak

Hoewel het Bont zandoogje zich steeds meer buiten de bossen waagt, kan hij zijn ware aard toch maar moeilijk verbergen. Zijn bonte pakje bijvoorbeeld, met een vlekkenpatroon van beige en donkerbruin vormt de perfecte camouflage op de bosbodem. Daar vormen zonnevlekjes en schaduwen van duizenden bladeren een soortgelijk patroon. Een gelijkaardige tekening vinden we bijvoorbeeld op de vacht van jonge reeën (bambi's). Bonte zandoogjes zijn ook veel minder afhankelijk van nectar dan de meeste andere vlinders. Honingdauw, rottende bessen en het sap van bomen zijn in het bos immers gemakkelijker te vinden dan bloemen.

Handhaving van het vliegverbod of een invasie van vijandig grondgebied?

Bonte zandoogjes mogen dan wel koudbloedig zijn, toch moet hun lichaamstemperatuur ongeveer 32°C halen om goed te kunnen vliegen.

Dat betekent dat ze regelmatig moeten zonnebaden om voldoende warmte te absorberen. Dit gebeurt typisch op zonnevlekken in het bos, waar het vaak vele graden warmer is dan in de beschaduwde omgeving.

De zonnevlekken variëren sterk in grootte en verschuiven in de loop van de dag. Een grotere zonnevlek wordt langer beschenen en is dan ook de moeite waard om te verdedigen, een typisch mannelijke aanpak. Deze territoriale strategie gaat gepaard met veel agressie en dus veel korte, maar erg forse en dus energievervlindende versnellingsvluchten. Deze mannetjes hebben dan ook een groter borststuk met meer spiermassa om als wendbare "sprinter" te opereren. Andere mannetjes proberen aan een vrouwtje te komen via een actieve zoekstrategie in een grotere zone van een bos. Zij mogen daarvoor niet te zwaar wegen en hebben eerder de bouw van een slanke "marathonloper". Als twee mannetjes menen de rechtmatige eigenaar te zijn van een territorium, dan blijven ze vaak minutenlang rond elkaar tollen in de lucht. Daarbij worden rake klappen uitgedeeld met de vleugeltippen.

Precisiebombardementen of clusterbommen?

Mannetjes en vrouwtjes zien er gelijkaardig uit, maar een geïnteresseerde waarnemer merkt dat vrouwtjes grotere beige vlekken hebben, een dikker achterlijf (vol eitjes) en kleinere ogen dan de mannetjes. Wijfjes gedragen zich ook veel onopvallender. Ze verdedigen geen territorium en zijn vooral bezig met de zoektocht naar geschikte ei-afzetplaatsen. Verschillende grassoorten doen dienst als waardplant, maar een keuze wordt zorgvuldig gemaakt en houdt o.a. rekening met het microklimaat. De eitjes worden afzonderlijk gelegd. Gras is niet zo voedzaam en ze moeten daar heel wat van eten, wat de spreiding van eitjes kan verklaren. Sommige andere vlindersoorten leggen

hun eitjes geclusterd. Dat is voordelig wanneer de waardplant heel voedzaam is of er veel van voorkomen op één plaats. Een typisch voorbeeld is de Grote brandnetel, die wordt bestookt door een alliantie van o.a. Gehakelde aurelia, Dagpauwoog, Kleine vos, Atalanta, Landkaartje,...

En daarna?

Bonte zandoogjes vliegen normaal in twee generaties per jaar. Een deel van de populatie overwintert als pop, een ander deel als niet-volgroeide rups. De popoverwintersers geven een eerste piek van de lentegeneratie (april), de rupsoverwintersers een tweede (tot half juni). Zo spreiden ze de risico's want in het voorjaar kan het weer nogal wisselvallig zijn. De nakomelingen van deze dieren ontwikkelen zich zonder diapauze of rustpauze tot een zomergeneratie, die vooral in juli-augustus vliegt. In warme jaren kan een kleine derde generatie vliegen.

De sleutel tot succes.

Bonte zandoogjes danken hun succes in grote mate aan hun flexibiliteit. De variabele groeisnelheid en bijhorende overwinteringsstrategie is daar maar één voorbeeld van. Afhankelijk van de omgeving waarin de rups opgroeit, zal de volwassen vlinder er anders uitzien. Zelfs de poppen kunnen hun kleur afstemmen op de omgeving. Op groene blaadjes zullen ze groen zijn, maar poppen die in een verdorde omgeving hangen, hebben een bruine kleur. De kenmerken die een individuele vlinder typeren hebben dus niet allemaal een genetische oorsprong, ook omgevingsvariabelen kunnen hier een grote rol in spelen.

Met dank aan Prof. Dr. Hans Van Dyck.

Auteur: Joeri Cortens, educatief medewerker Natuurpunt Educatie, www.natuureducatie.be